

**Lektori jelentés Kerecsényi Edit és Kapitány Orsolya:
Kéregből, fatörzsből, vesszőből, szalmából és más növényi
nyersanyagokból készített tárgyak a hagyományos paraszti
gazdaságokban című tanulmányáról**

Kerecsényi Edit és Kapitány Orsolya tanulmánya tanulságos és adatgazdag munka és őszinte egyetértéssel ajánlható közlésre, az alábbi észrevételek figyelembevételével.

Kétségtelen, hogy a kötetnek talán ez a fejezete lesz az, melyben legkevesebb olyan tárgy kerül bemutatásra, amely a népművészet körébe sorolható. Ezt érzik a szerzők is, amikor az első lapon arra hivatkoznak, hogy a tárgyak készítésénél a cél a tartósság volt és az, hogy az ne kerüljön pénzbe, díszítésre pedig legfeljebb a pásztoroknak maradt idejük. Nem ártana azonban itt arra a néprajzkutatók körében köztudott, ám bizonyára nem egy laikus olvasó előtt ismeretlen tényre utalni, hogy a korábbi, önellátó parasztság tagjai korántsem csupán a díszített holmit tartották szépnek, de minden más, olyan tárgyat is, amelyet a kívánalmaknak megfelelően, biztos anyagismerettel és tökéletesen uralt technikával formáltak meg. Úgy vélem a szerzőknek, különösen Kerecsényi Editnek bizonyára akad erre vonatkozó feljegyzése valamely adatközlőjüktől, amit ide lehetne iktatni. Utalni lehetne valamiképp talán arra is, hogy éppen a nemzedékek kiérlelte, célszerűen leegyszerűsödött forma teszi a mindennapi használatra szánt, minden dísz nélküli tárgyat az utókor szemében is szépnek.

Maga a fejezet címe túl hosszú és nehézkes. Rövidebbet kellene találni, mégha ez nem is könnyű feladat. Lehetne például: **Bodonok, kosarak és rokon formájú tárgyak, vagy: Tárgyak kéregből, vesszőből, szalmából és más növényi nyersanyagból, illetve valami hasonló.** Az, hogy a tárgyat a hagyományos paraszti gazdálkodásban használták, szerintem a szöveg szemléletes utalásaiból úgy is kiderül, erre nem szükséges a címben hivatkozni.

A fejezet minden érnye ellenére sem teljesen egységes, úgy tűnik, a szerzők nem törekedtek arra, hogy minden tárgyalt tárgycsoportot azonos szempontok szerint mutassanak be. Feltűnő például, hogy míg a vesszőből font kasok esetében elmondják, hogy azok nem csupán a Dél-Dunántúlra voltak jellemzőek, hanem Erdélyre és helyenként az Alföldre is, másutt viszont hiányoznak az elterjedést illető utalások. Kevés a tárgyformák múltjára való hivatkozás is és ezt a kötetnek általam az eddigiekben már elolvasott fejezeteinek az ismeretében különösen hiányolnom kell. A kéregegyedényeknél például fontos lenne szólni ezek széles elterjedettségéről és arról, hogy habár régebről fennmaradt ilyen objektumokkal nem rendelkezünk, okkal tehető fel ezek igen jelentős múltja, hivatkozva ehhez a Viski Károlytól a Magyarság Néprajza Díszítőművészet fejezetében írottakra vagy a Néprajzi Lexikon megfelelő szócikkeire.

További megjegyzéseim a tanulmány oldalainak sorrendjében a következők:

1. lap, utolsó bekezdés: Mivel, igen helyeselhetően, másutt is említésre kerül az egyes objektumok összeerősítésénél alkalmazott öltésmód, a pogányszentpéteri *bédó* esetében is meg lehetne mondani, hogy azt előöltéssel varrta össze Takács György.

2. lap, alulról 2. bek.: Mivel a kókuszdiófa csak a trópusokon tenyészik, itt alighanem elírás történt, esetleg utólagosan vélték kókuszdiófának a diófát a tárgyat birtokoló örökösök.

Uo. utolsó bek.: Mészöly művéhez be kellene iktatni az évszámot (1877), hiszen a kötetet nem csupán szakemberek olvassák.

3. lap, 3. bek.: A *pipicstartót* vagy itt, vagy a képaláírásnál értelmezni kellene, mivel nem mindenki tudhatja, mi az a *pipics*.

Uo. a 10/a képen bemutatandó konyhai sőtartóhoz szép adat, hogy azzal az apa fiának születésekor örvendeztette meg a feleségét, de szükség lenne legalább hozzávetőleges időpontra is, hogy mikor születhetett a fiú.

4. lap: Kb. mikor élt, illetve működött Termő Péter, aki a pogányszentpéteri Pintér családnak más-más időben (!) négy botot készített?

Uo. az alfejezet vége felé a szerzők egyike így ír: "Berzencén ... találtam. Találtam ...". Mivel azonban a fejezet nincsen szerzők szerint szétválasztva, ezt másként kellene megfogalmazni, nem első személyben írva.

5. lap: A *paticsfal* kifejezés a magyar nyelvterület északkeleti felében terjedt el a 'sövényfal' vagy 'vesszőfal' megnevezésére, ma már az építészettudományi irodalom ezt a szót általános értelemben nem használja. Ennek megfelelően, ebben a szövegben is helytelen az alkalmazása, nehogy a nem szakmabeliek - tanárok, diákok - szakkifejezésnek véljék és ekként tanulják meg.

Uo., utolsó bek.: A *vöröcsök* magyarázatra szorul, hiszen bár a Néprajzi Lexikonban benne van a magyarázat, ezzel a művel hihetőleg a jelen kötet nem minden olvasója rendelkezik majd.

6. lap: A kosárféléknél különösen hiányoznak a tárgyatípusok múltjára vonatkozó megjegyzések. A kerek fenekű, hántolt vesszőből kötött kosárnál lehetne például Paládi-Kovács Attila: *kétfülű kosár* címszavára hivatkozni (Népr. Lex.), miszerint ennek a kosárformának "terjedése az ipari kosárfonás és a 19. sz. végétől szervezett tanfolyamok hatásával függ össze". Utána kellene nézni, hogy a fűvessző hántolása, főzése mennyire kapcsolódik ehhez, illetve az ún. *nemesfűz* alkalmazásához, melynek elterjesztése ugyancsak a múlt század második felében vette kezdetét (Juhász A. Magy. Népr. III. 466, vö. Boross M.: *Fonás*. Bp. 1962. 14).

Uo. a *paszitos véka* említése után a következő mondatot úgy kellene átalakítani, a gyermekágyasnak való ételvitelről szóló mondatrészt előbbre helyezésével, hogy a ma már sokak számára ismeretlen jelző, a *paszitos* magyarázatot kapjon.

7. lap, 2. bek.: A kosarak nyilván nem csupán azért kerültek be csak elvétele a vagyontáblákba, mert gyorsan

elhasználódtak - hiszen a tönkrement példányokat szükségszerűen pótolni kellett -, hanem mert, akár csak a háztartások nem egy más, házi készítésű, rövid életű tárgyának, az összeírók többnyire alig tulajdoníthattak nekik értéket.

Uo., lejjebb: Az üléskas nem trapéz alakú, lévén, hogy a trapéz síkidom, hanem fordított csonkagúla alakú.

Uo. az alfejezet utolsó bekezdésében visszatetszőnek tűnik a börtönbeli kosárfonás "érdekesség"-nek titulálása. A "megjegyzendő még" vagy "hozzátehető mindehhez", vagy hasonló más formulával való kezdés megfelelőbb lehetne.

8. lap, 3. bek.: A *kalászcsiga* helyi népi elnevezés lenne? Ez esetben jelölni kellene.

Uo., lejjebb: A szakajtókban nem *ledagasztott* kenyeret vittek a pékhez, hanem kiszaggatott és megkelesztett kenyeret. A péknél történt volna a kelesztés?

8. lap végétől kezdődően részletesen leírásra kerül a kaskötés, de mivel ez lényegében ugyanaz az eljárás, mint a szakajtó készítése, valamiképp jelezni kellene, hogy miért itt találkozunk vele az olvasó, illetve előre utalni rá a szakajtók tárgyalásánál.

9. lap: A "honfi" szó is idézőjelet érdemel, hiszen a mai nyelven már nem használatos.

Uo. A *gyékény ... hasznosítása* c. alfejezetben feltétlenül utalni kellene rá, hogy a 40. képen Fonóról közölt, gyékényülésű, esztergályozott vázú szék tipikus ófalui (Baranya m.) tömegáru; vö. K. Csilléry Magy. Népr. III. 496-497. a az ott idézett irodalommal.

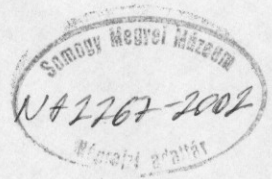
Uo. a következő bekezdésben fölöslegesnek érzem Gönczi Ferenc nevének mondatvégi, zárójelben történt közlését, mivel már egyszer szerepelt a mondatban és nem történik hivatkozás valamely írására.

Meg kell jegyezni, hogy a szöveg leírásában a 9-10. oldal között kihagyás történt.

10. lap: Nem elegendő a nem szakemberek tájékoztatására a kukoricacsuhé hasznosításáról annyit írni csak, hogy azt "újabb keletűnek tekinthetjük". Juhász Antal a székek, dikók bekötése esetén azt írja, hogy ez a 19. században kezdődött, míg a szatyroké és lábtörlőké a 20.-ban (Magy. Népr. III. 481). A *cekker* szót idézőjelbe kellene tenni, ahogy a képaláírásban van.

A képaláírásokhoz megjegyzem, hogy ajánlatos lenne minden egyes tárgy datálása; ezt nem pótolhatják a szövegbeli meghatározások, hiszen a kötetnek bizonyára nem egy olyan használója lesz, mégpedig valószínűleg éppen a szakmán kívüliek közül, aki a szöveget nem olvassa végig.

Szükségesnek látszik az objektumok méretének a közlése is, mivel például az 1. képen látható nagy kéregedény közel akkorának látszik, mint a 3. kép kicsiny sőtartója. Az építkezésről vagy a kályhákról írt fejezet képeinél nincsen ilyen probléma, az itt közölt székeknél sem, de a kéregedények, bodonok mérete a mai nézők többsége számára nyilván ismeretlen.

Az irodalomjegyzék hiányos. Nem találtam meg benne a következő művek címléírását: Müller R. 1975 (4. lap), Papp L. - Végh J. 1974 (5.), Seemayer V. 1936, Vyiri A. 1939 (6.) és Somogy 1890 (7.).

A munka nyelvtani szempontból gondos átolvasást kíván. Elsősorban a központozás hiányos, illetve nem megfelelő. Így például a 2. lapon, az alfejezet 1. bekezdése utolsó mondatában az "Ami nem fért bele" után vesszőt kellene tenni. A 3. lap 2. bek. utolsó mondatában szintén hiányzik a vessző az "odaajándékozta" előtt.

Másutt felesleges a vessző. Így például az 5. lap utolsó előtti bekezdése 2. mondatában a "balatoni halászatból" után törölni kellene azt. Ugyanígy a 6. lapon a "(Méhes, Márcadó)" után.

Hibás igei alak szerepel a 7. lap 1. mondatában: "amiket, az erdőt járó ... emberek készítették", miközben természetesen az amiket utáni vessző is felesleges.

Egyes számban álló főnév után többes számú ige áll a 7. lap 5-6. sorában: "bordázat, mely ... a fonadék láncszálait adták".

A 9. lapon, a dikó leírásába bekerült egy napjainkban terjedő, a magyar nyelv sajátosságával és idevágó szabályával ellenkező helytelen szóhasználat: "kettő-kettő lécet", számnév után többesszámmal!!

Apróbb másolási tévedés, hogy az 4. lap utolsó bekezdésében a zárójelben két tájnyelvi szó közt szereplő Vörs községnév is kurzívval íródott. A 3. lap 2. sorában Murakeresztúr nevében véletlenül az első u is ékezetet kapott.

Budapest, 1999. dec. 15.

K. Csilléry Klára